SPOORPARK TILBURG

impressie definitief ontwerp

Een grensverleggend burgerinitiatief

Wat is er mooier dan het veroveren van 9.8 hectaren grond in hartje stad uit de handen van vastgoedontwikkeling met als doel het om te vormen tot een bijzonder park?
De inwoners van Tilburg hebben dat voor elkaar gekregen. Een grensverleggend burgerinitiatief heeft de gemeenteraad letterlijk gevraagd het voormalige van Gend & Loos-terrein vrij te geven en geld vrij te maken voor het ontwikkelen van hun droompark.

In de zomer van 2016 is dit bijzondere project voor ons als ontwerpers gestart. Stichting Spoorpark heeft daaraan voorafgaand uit een open oproep aan de stad uit 80 initiatieven 9 kwartiermakers gekozen. Deze kwartiermakers vertegenwoordigen en verzorgen een deel van het toekomstige programma en zijn ook de toekomstige beheerders van het park. Het stichtingsbestuur bestaat uit een aantal zeer ervaren bestuurders die ieder vanuit een andere achtergrond binding hebben met Tilburg en op een vrijwillige basis sturing geven aan het proces.

De ontwerpers zijn door Stichting Spoorpark benaderd om de programmatische wensen van het burgerinitiatief ruimtelijk te vertalen. Waar meestal eerst het ruimtelijk kader wordt bedacht en daarna het programma en de gebruikers, is het in dit project andersom.
Het programma, de wensenlijst en de toekomstige gebruikers legden op voorhand een claim op de ruimte. Nu nog een ruimtelijk ontwerp!

De kwartiermakers

De trotse kwartiermakers van het spoorpark zijn de Scouting Esjeeka, T-huis (horeca), De Rits (kunstwerk), Outdoor Urban Sports park, BeweegR (beachvolleybal en paramedisch centrum), Natuurlijk buiten spelen, Stadscamping, Levend water en de Panoramatoren. Zij investeren met eigen financiën, tijd, passie en een grote achterban in het park.

Zie ook www.spoorparktilburg.nl

Spoorpark Tilburg

1 Stadscamping
2 BeweegR
3 Westplein
4 Westentree, pergola, P fiets
5 Woontoren
6 Hondenlosloopveld
7 Urban Sports zone
8 Poel
9 Groene Vallei
10 Bloemrijke weide
11 Tribunetrap
12 T-huis, terras,vasteplantentuin
13 Vijver
14 Helofytenfilter
15 Parkeren
16 Boulevard
17 Speelveld
18 Beek
19 Panoramatoren
20 Scouting Esjeeka
21 Kiosk, openbare overkapping
22 Waterplein
23 Kunstwerk De Rits
24 Oostplein
25 Oostentree, pergola, P fiets
26 Ecologische verbinding spoor
27 Berkenbosje
28 Esdoornlaan
29 Basketbalveld (bestaand)
30 Spoorbrug (toekomstwens)

definitief ontwerp

doorsnede park ter hoogte van het T-huis

Het Spoorpark biedt ruimte

Als eerste is de uitgebreide wensenlijst ruimtelijk op de kaart gezet: 9.8 hectaren vol. Dit stond in schril contrast met de situatie die we aantroffen, namelijk: ruimte!
Het gesaneerde van Gend & Loos-terrein, gelegen langs het spoor Tilburg-Breda, bestond uit een leeg open grasveld, een verlaten spoorlijntje en een steile geluidswal.
Voor de achterkanten van de hoge bebouwingswand langs de Hart van Brabantlaan stond een volwassen bomenrij van zilveresdoorns en op het niet gesaneerde deel een spontaal opgeschoten berkenbos met natuurwaarde door de jarenlange isolatie.
Juist die ruimte in hartje stad in combinatie met de spontane natuurontwikkeling maakt de locatie speciaal. Deze waarden hebben we meegenomen in het intensieve ontwerpproces dat we samen met de kwartiermakers hebben doorlopen.

Ruimtelijke hoofdstructuur
De ruimtelijke structuur is gebaseerd op de bestaande waarden en de wens om het park goed te verankeren in de stad. De plek was immers de achterkant van de stad en vele Tilburgers zijn er letterlijk jaren aan voorbij gelopen.
Het park moest allereerst goed ontsloten worden en op een logische, bijna achteloze wijze mee gaan doen in het routenetwerk van de stad.

De introductie van de gebogen boulevard over de hele lengte van het park is een van de belangrijkste structuuringrepen. De boulevard van gestort beton verbindt de oost- en westentree die vervolgens aansluiten op stedelijke knooppunten. Langs de boulevard en de entreepleinen zijn alle gebouwde functies georganiseerd.

Aanvullend op de boulevard zijn er vele halfverharde paden en poorten opgenomen, waardoor er verschillende rondjes gelopen kunnen worden.
De boogvorm van de boulevard is een letterlijke tegenhanger van de loop van het oude spoorlijntje. Langs het spoortje liggen een informeel pad en de waterstructuur, de droom van kwartiermaker 'Levend Water'. Water, in allerlei hoedanigheden, rijgt zich aaneen en vormt een ecologisch en recreatief lint. Dit lint begint met een waterspeelplein op het oostplein en eindigt bij de ecologische verbinding langs het spoor.

Tussen de gebogen lijnen liggen het grote speelveld en een grote vasteplantentuin bij een parkpaviljoen. Aan de flanken van de bogen bevinden zich het scoutingterrein, de panoramatoren, de stadscamping en de sportvallei met daarin beachvolleybal en bootcampterrein, de skateboardbowl, het urban sport plein en de BMX baan.

De hoge bebouwing aan de zuidzijde in combinatie met de volwassen esdoornrij maakt de zuidkant schaduwrijk en daarmee minder aantrekkelijk als verblijfsgebied. Hieronder is het parkparkeren op grasbetonstenen gesitueerd.

De noordzijde met het spoortalud ligt volop in de zon. In het ontwerp is hierop ingespeeld door de geluidswal onderdeel te maken van het park. Het steile 1:1 talud met een lengte van 600 mtr is verflauwd tot taluds met een gemiddelde helling van 1: 6 Er zijn paden aangelegd op het hoogste niveau op 6 meter boven maaiveld en op een tussenniveau. Het talud biedt uitzicht over park en stad. Hier ervaar je lucht en ruimte en heb je zicht op de skyline van de stad.

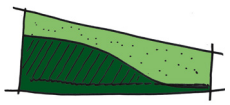

open en overzichtelijk
besloten en intiem

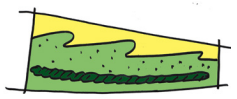

levendige rand op de zon
rust in de schaduw

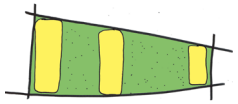

begin - eind - midden

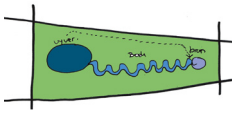

bron - beek - vijver

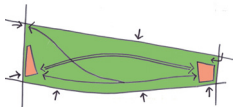

routes en entrees

Spoorpark vanuit de lucht - foto Marcel van den Bergh
(lage resolutiefoto, op dit moment nog niet rechtenvrij)

beek

tribunetrap

Verankerd in de stad

Het Spoorpark is op een aantal niveaus in Tilburg verankerd. Op het structuurniveau via een logisch padensysteem en verankering in het groennetwerk van de stad. Op het niveau van identiteit via de verwijzing naar het verleden en de interpretatie van de identiteit van Tilburg. Het laatste en misschien wel het belangrijkste niveau is de verankering in de harten van de mensen via het sociale netwerk en de blijvende betrokkenheid van het burgerinitiatief.
Het meest in het oog springende relict is het spoortje.
De stromende beek in het park is een verwijzing naar de vele beken die Tilburg rijk is geweest. De beeldtaal van het park past bij de identiteit van Tilburg: robuust, een beetje rauw en ruig. De vormgeving van de inrichtingselementen en de bebouwing verwijzen op een subtiele manier in vorm en kleur naar het recente spoorverleden.

Stadsnatuur

Het Spoorpark geeft ruimte aan stadsnatuur en natuurontwikkelingsprocessen. De groenstructuur is zo ontworpen dat er, naast intensief recreatief gebruik, natuurlijke ontwikkelingen plaats kunnen vinden.
Het park draagt daarmee bij aan beleidsdoelstellingen van de gemeente Tilburg met betrekking tot het vergroten van de biodiversiteit.
In het Spoorpark zijn vier biotopen gecreëerd voor stadsnatuur: een boom- en bosmilieu, een inheemse struweeltuin en vasteplantentuin in het hart van het park, droge schrale bloemrijke weide en ruigtes en een nat en dras milieu diagonaal door het park.

Het berkenbosje dat ooit spontaan is ontstaan aan de westzijde, is onaangetast gebleven. Tijdens de aanleg fungeert het als zaaddepot en refugium voor de (zeldzame) planten- en dierensoorten. Naast de bestaande monumentale zilveresdoorns, de mooie iep en de acacia's op het oostplein zijn er vele nieuwe solitaire bomen geplant.

Sommige soorten zijn gekozen voor hun verhaal of binding met Tilburg zoals de solitaire koningslinde op het grote veld en de Anna Palownaboom.

In de noordwest hoek op het talud is een compact inheems struweellandschap aangeplant tussen de skatebowl en BMX baan. Het struweel definieert de zone voor de urban sports en is tegelijkertijd een robuust leefmilieu voor struweel- en parkvogels, kleine zoogdieren, insecten en dagvlinders. Nagenoeg het hele talud wordt ecologische beheerd als schraal droog bloemrijk grasland met kruidenrijke, grazige vegetatie en meerjarige bloemen. Het zaadmengsel bestaat uit soorten die in de omgeving gevonden zijn. Het talud maakt onderdeel uit van de ecologische verbindingszone langs het spoor. Langs de beek, de vijver en de wadi zullen moeras- en watervegetaties ontstaan, een biotoop voor water- en moerasvogels, amfibieën en insecten.

Het watersysteem
Op initiatief van een kwartiermaker is 'levend water' in het park geïntroduceerd bestaande uit een waterspeelplein, een beek met helofytenfilter, een vijver met fontein, een wadi en een poel. Het water is esthetisch en recreatief én staat in dienst van stad en natuur. Het watersysteem lijkt ruimtelijk één structuur, maar het zijn feitelijk drie afzonderlijke systemen.
In het waterlein worden lucht, park en stad weerspiegeld. Kleine spuiters of 'waterogen' vullen het waterplein. Het water wordt teruggepompt en gezuiverd, zodat het voldoet aan de hoogste speelwaterkwaliteitseisen. In de beek loopt het water langzaam kabbelend over een zandbed met keien naar het helofytenfilter, waar het wordt teruggepompt.
De bronpoel, de wadi en de vijver vormen samen een regenwaterbergingsysteem voor regenwater uit een aangrenzende buurt. Bij het hoogste niveau infiltreert het water via 'lekke randen' van de vijver weer in de bodem.

zicht vanaf talud over urban sports zone

boulevard door berkenbosje

spoorpad langs vijver

waterogen

Een reeks inrichtingselementen

De inrichtingselementen in het Spoorpark dragen sterk bij aan de beleving van het park, zeker in de eerste jaren waarin het groen nog tot wasdom moet komen. Alle elementen bij elkaar vormen een samenhangende reeks. In het ontwerp ging de aandacht vooral uit naar het gebruik, en waar mogelijk dubbel gebruik.

De pergola's zijn de schakel tussen het Spoorpark en de stad. Naast entree en deel van de omheining vormen ze ook een ruimte op zich, bijvoorbeeld voor de fietsenstalling of als 'dak' boven de entreeplein bij kleine evenementen.
De betonnen zitranden bieden niet alleen veel zitruimte in het hele park, ze hebben ook een kerende werking, waardoor er hoogteverschillen konden worden gemaakt die het park extra karakter geven. Zelfs de royale tribune is geheel door middel van deze elementen uitgevoerd.
Ook de toe-eigening van de elementen is belangrijk: op verzoek van oudere parkbezoekers nodigen leuningen van bruggen en banken uit tot het doen van gymoefeningen. En om het park ook in de avond goed te benutten kan een deel van de verlichting door bezoekers zelf worden geregeld. Aan pergola's en lichtmasten mogen tijdelijke bewegwijzering en versieringen worden gehangen.
Zo worden het echte gebruiksobjecten.

vanaf het zitmeubilair langs de laan is het park te overzien

in de geperforeerde poorten zijn tekst en beeld opgenomen

stoere bruggen refereren aan de spoorse historie

de pergola aan de oostzijde vormt samen met de bomen een royale entree

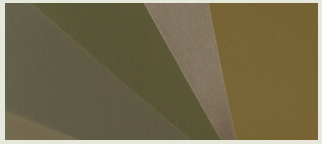

Beeldtaal Spoorpark

De ontwikkelde beeldtaal wordt gekenmerkt door gebruik van eenvoudige vormen eerlijke materialen en rustige kleuren, die refereren aan het industriële spoorverleden van het park.

In de architectuur en inrichtingselementen zijn de separate onderdelen van materialen als staalprofielen, beton, glas, hout en bamboe goed herkenbaar. Betonnen objecten, zoals de zitranden, gaan een verbinding aan met het maaiveld door hun materiaaleigen kleuren en schuin aflopende beëindigingen. Opgaande stalen elementen zoals de pergola's, hekwerken, bruggen, banken en fietssteunen zijn in kleur gecoat waarvoor een kleurenreeks van vijf gradiënten groen is geselecteerd. Deze groene tinten versterken de beleving van de kleur groen in het park, gedurende alle seizoenen.

Scoutinggebouw Esjeeka met kiosk, parkpaviljoen T-huis, paviljoen BeweegR

Ensemble van gebouwen

De drie uitnodigende paviljoens én een uitdagend hoge klimtoren vormen de bebouwing in het Spoorpark.
Ze liggen allen langs de boulevard en bieden ieder een andere verblijfsfunctie.
Lopend van oost naar west ontmoet je als eerste het gebouw voor de scouting met aan de zijkant een kiosk en openbare toiletten. Ze zijn verbonden door een ruime overkapping waaronder gewerkt, verzameld, geschuild en gefeest kan worden.
Op het talud torent een elegant getordeerde klimtoren 35 meter hoog boven alles uit. Deze grote zus van de Flaestoren (die in Esbeek staat), verleidt bezoekers alle trappen omhoog te nemen en parallel aan het spoor uit te kijken over de wijde omgeving.
Even verderop is het goed toeven in het T-huis, op het zonnige terras, of bovenop het dakterras met zicht op de vasteplantentuin en de vijver.

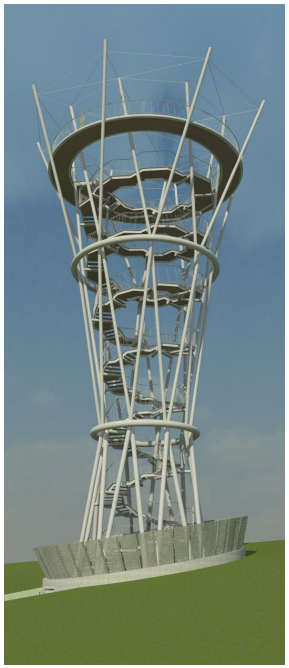

Panoramatoren

'DE BEELDTAAL GEEFT SAMENHANG AAN GEBOUWEN EN INRICHTINGS-ELEMENTEN'

entree pergola west

Vanaf het verhoogde terras van het paviljoen voor BeweegR zijn de talrijke sport- en spelactiviteiten goed te bekijken. In de daarin gelegen ruimtes voor training en revalidatie kunnen (top)sporters, kinderen én ouderen terecht voor begeleiding. De besloten westgevel van dit paviljoen gaat naadloos over in de pergola met klimplanten.

De bouwvolumes bestaan voornamelijk uit hout en staal. Ieder gebouw is uitgevoerd in één van de groene kleuren uit de reeks en maakt zo deel uit van de inrichting van het park. De gevels openen zich naar het midden van het park middels afwisselend transparante en houten geveldelen. De overige gevels zijn van geprofileerd staalplaat. De pergola's aan de voorzijde - verwant aan de pergola's die de hoofdentrees van het park markeren - vormen functionele overgangs- of verblijfsgebieden en bieden schaduw.

Het Spoorpark verbindt

Het burgerinitiatief stopt niet bij aanleg. Het park wordt beheerd door de stichting. Er is een beheervisie geschreven en een parkmanager aangesteld die samen met de kwartiermakers en vrijwilligers het park gaan onderhouden. Dit fantastische initiatief heeft een prachtig park opgeleverd, maar blijft ook na aanleg een experiment. Hoe zal het park zich houden? Kan de robuuste parkstructuur de waan van alledag en het enthousiasme van alle betrokkenen dragen? De tijd zal het leren en juist dát maakt het zo interessant!